

Tipula serrulifera (Diptera, Tipulidae) en sydlig storharkrank ny för Sverige

MICHAEL ANDERSSON

Andersson, M.: Fynd av *Tipula serrulifera* (Diptera, Tipulidae) en sydlig storharkrank ny för Sverige. [*Tipula serrulifera* (Diptera, Tipulidae) a southern crane-fly species new for Sweden.] – Entomologisk Tidskrift 137(4): 171-174. Uppsala Sweden 2016. ISSN 0013-886x.

A male of the rare crane-fly *Tipula* (*Savtshenkia*) *serrulifera* Alexander, 1942 was recorded in Huskvarna in the province of Småland in southern Sweden. This is the first record from Sweden and the northernmost locality known so far. The *Tipula serrulifera* was found resting at a light source in a garden by a hill slope. The adjacent area primarily consists of a nature reserve dominated by broadleaved deciduous forests in rocky terrain with many small creeks.

Michael Andersson, Gripenbergsgatan 64, 561 36 Huskvarna.
E-post: michael.ason@gmail.com

Mitt intresse för harkrankar började för flera år sedan när vi i familjen diskuterade om vi kunde hitta 1000 insektersarter i trädgården. Sagt och gjort så antog vi utmaningen med tillägget att de även skulle fotas. Med åren trillade fynden in, både av vanliga och ovanliga arter. Hösten 2014 passerades målet men intresset och arträknande fortsatte av bara farten. För att hitta fler arter har nya mindre kända och svårare grupper lästs in och det var där harkrankarna kom in i bilden.

Fyndet

Många rundor har gjorts på jakt efter de nattaktiva arterna i trädgården, kvällen den 13 september 2016 var inget undantag. Utrustad med ficklampa, kamera och fångstburk blev det en tur ut i trädgården. Vid knutlampan på huset noterades en vilande harkrank. Med sina fläckiga vingor och orange bakkropp (Fig. 1) delade den utseende med många höstflygande arter. På några överblicksbilder, med pocketkameran från olika vinklar, uppenbarade sig en upp och nedvänd

krok i änden av bakkroppen (Fig. 2). Dessutom skymtade en rad svarta taggar på underdelen (Fig. 4). Denna kombination kändes obekant och en titt i den vanliga litteraturen gav inga svar. Avstämning mot en ny engelsk nyckel (Stubbs & Kramer opubl.) och avbildade karaktärer på hemsidan "Catalogue of the Crane-flies of the World" (Oosterbroek 2016) visade att det rörde sig om *Tipula serrulifera* Alexander, 1942, en art som tidigare inte tycktes vara noterad i Sverige. Harkranken samlades in och efter montering skickades bilder till två som hjälpt mig innan med att få artbestämningar bekräftade, experterna Yngve Brodin, Naturhistoriska riksmuseet och Pjotr Oosterbroek, Holland. Båda konfirmerade bestämningen och att den var ny för Sverige. Harkranken är nu placerad i Naturhistoriska riksmuseets samlingar.

Lokalen

Fyndplatsen utgörs av en villaträdgård på Huskvarnabergets västsluttning strax nordost

Figur 1. Hane av *Tipula serrulifera*. Foto: Michael Andersson.

The male of *Tipula serrulifera* that was the first record of the species in Sweden.

om Jönköping i Småland. Koordinater WGS84 57,8113; 14,2751. Trädgården bildar en sydvästvänd glänta i den angränsande lövskogen och harkrankens larv skulle mycket väl ha kunnat utvecklas i den mossa som täcker en stor del av gräsmattan. Mer troligt är dock att den kommer från Huskvarnabergets Naturreservat som ligger granne med trädgården. Reservatet består här av äldre ädellövskog med övervägande ek

samt bäckar, raviner, stenblock och kala klippor (Fig. 3). Mossa, som harkrankslarven enligt litteraturen uppges leva i (Oosterbroek 2016) finns rikligt utmed de talrika bäckarna och på gamla nedfallna träd som ligger skuggigt i fuktiga raviner. På flera ställen sipprar källvatten fram ur sluttningen vilket också bidrar till den fuktiga miljön.

Flera sällsynta och rödlistade storharkrankar som t.ex. *Tipula rufina* Meigen, 1818 (DD), det. Y. Brodin, *Tipula siebkei* Zetterstedt, 1852 (NT), det. P. Oosterbroek och *Tipula flavolineata* Meigen, 1804 (NT) det. M Andersson är hittade på lokalen och fyndet av ytterligare en sällsynt art var därför inte helt överraskande. Rödlistekategorier enligt Westling (2015). Totalt är 30 stycken olika arter av storharkrankar hittade i trädgården åren 2011-2016.

Utbredning

Den kända världsutbredningen sträcker sig från bergen i Kaukasus via Turkiet, Balkanhalvön vidare över Alporna bort mot Pyreneerna. Fynd finns även från Storbritannien. Närmaste kända populationer ligger ca 100 mil bort i Tjeckien (Oosterbroek 2016) respektive Storbritannien (Stubbs 1992). Arten förekommer i bergiga områden (de Jong 1994). Habitatskraven är inte kända. Uppträdandet vid Huskvarnaberget hänger nog ihop med att området hyser flera sydliga

Figur 2. Profil bild av hansen av *Tipula serrulifera*. Överst på bakkroppens ände syns kroken som är en av artkarakteräerna. Foto: Michael Andersson.

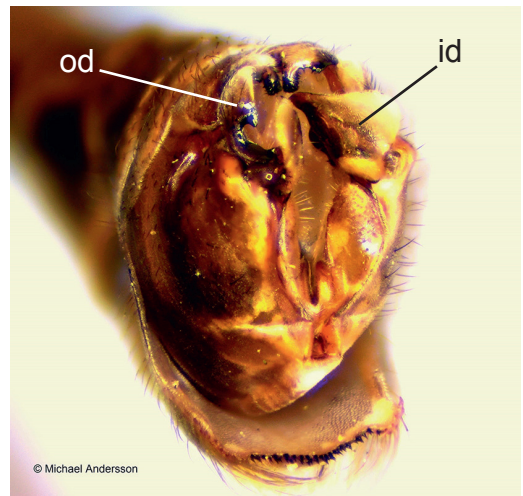
In the lateral view of the *Tipula serrulifera* male, there is a hook visible on the upper part of the end of the abdomen. This is one character for the species.

Figur 3. En av de många bäckar som rinner i raviner genom ädellövskogen, omgiven av mossiga stenblock. Troligen ett viktigt substrat för larven av *Tipula serrulifera*. Foto: Michael Andersson.

Close to the garden where *Tipula serrulifera* was found there are moist ravines coming through the steep slopes down towards Huskvarna. The larvae probably develop in the mosses on the large stones and rocks.

arter som funnit sig väl tillrätta i den klimatologiskt gynnsamma Vättersänkan. Området tycks också extra gynnsamt för fuktighetskrävande organismer och området är känt för sin exklusiva molluskfauna och kryptogamflora (Malmqvist 2010). Tvåvingefaanan är ännu dåligt utforskad

Figur 4. Hypopygium hos *Tipula serrulifera* som bland annat visar Tergit 9 med två svarta taggiga utskott i mitten. Yttre dististylus (od) ser ut som en upp och nervänd krok och inre dististylus (id) med formen av ett andhuvud. Sternit 8 har hårförsedda bulor i bakre hörnen och mellan dem sitter rader med små svarta taggar. Foto: Michael Andersson.

Hypopygium on *Tipula serrulifera* with tergite 9 that has a pair of median black thorny thumbs. Outer clasper (od) as an upside down hook and inner clasper (id) with the shape of a duck head. Sternite 8 with lateral hairy bulbs and rows of tiny black teeth between.

men området är troligen mycket gynnsamt för harkrankar och andra tvåvingar med höga krav på skogskontinuitet och hög luftfuktighet.

Kännetecken

Tipula serrulifera är en av de mindre *Tipula* arterna med uppgiven vinglängd på 12-16 mm (Theowald 1973). Den hittade hanen har en vinglängd på 14 mm. Vingarna är tydligt fläckiga men inte så mycket som andra liknade arter (Fig. 1). Kroppen är mellan 10-16 mm lång (Theowald 1973). Huvud och mellankropp är grå (Fig. 1 & 2). Mellankroppens ovansida har fyra mörka streck (Fig. 2). Antennerna har 13 leder där de två första är orange och resterande svarta (Fig. 2). Den sista 13:e leden är kort, bara en tredjedel så lång som föregående. Bakkroppen är rödorange och mörknar bakåt på ovansidan (Fig. 1). Sidokanterna är svarta (Fig. 2). Artskiljande karaktärer sitter på hanens hypopygium (Fig. 4). Tergit 9 har två svarta taggiga utskott i mitten (Fig. 4). Yttre dististylus (od) påminner om en upp och nedvänd krok med svart ände (Fig. 4). Inre dististylus (id) har formen av ett andhuvud med undersidan av "näbben" i svart (Fig. 4). Sternit 8 har som bulor i bakre hörnen och är försedda med långa hår, och mellan dem sitter rader av små svarta taggar (Fig. 4). Så vitt experter Pjotr Oosterbroek vet är det första gången arten fotats. Flygperioden i Europa för arten sträcker sig från augusti till oktober (Theowald 1973).

Tack

Yngve Brodin för att du delar med dig av din kunskap och inspirerar, utan detta hade det inte upptäckts några harkrankar i Huskvarna. Pjotr Oosterbroek för hjälp med de olösta och svåraste arterna som behöver kontrolleras extra en gång till. Niklas Johansson för att du alltid är hjälpsam, bidrar med kunskap när det saknas och som nu även med synpunkter på manus. Slutligen sonen Timothy Karlsson för att du väckte denna hobby och numera fotoredigerar och stackar fotona som behövs.

Referenser

- Jong, H. de. 1994. The phylogeny of subgenus *Tipula* (Savtshenkia) (Diptera: Tipulidae), with special reference to the western Mediterranean fauna. – Tijdschrift voor Entomologie 137: 271-323.
- Malmqvist, A. 2010. Vedlevande skalbaggar och kryptogamer i fem brantskogar vid Östra Väterbranterna. – Länsstyrelsen i Jönköpings Län 2010.
- Oosterbroek, P. 2016. Catalogue of Craneflies of the World (CCW). – <http://ccw.naturalis.nl>
- Stubbs, A. 1992. Provisional atlas of the long-palped craneflies (Diptera: Tipulinae) of Britain and Ireland. – Biological Records Centre, Institute of Terrestrial Ecology, Huntingdon
- Stubbs, A & Kramer, J. Opubl. Key to the subgenera and species of *Tipula* by Alan Stubbs – 1996, Revised by John Kramer – 2016d
- Theowald, B. 1973. 15. Tipulidae in Lindner, E. (utg.), Die Fliegen der palaearktischen Region, 3(5)1, 321-404 – Schweizerbart'sche Verlagsbuchhandlung, Stuttgart
- Westling, A. (red.) 2015. Rödlistade arter i Sverige 2015. – ArtDatabanken, SLU, Uppsala.